

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

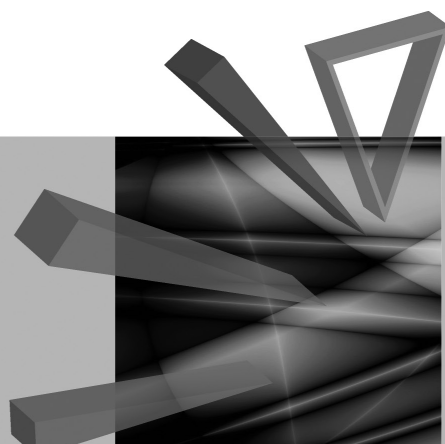
RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

267

Handel i inwestycje w semiglobalnym otoczeniu

Tom 1

Redaktorzy naukowi

**Jan Rymarczyk, Małgorzata Domiter,
Wawrzyniec Michalczyk**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Jarosław Kundera, Leon Olszewski, Zdzisław Puślecki,
Kazimierz Starzyk, Krystyna Żołądkiewicz

Redaktorzy Wydawnictwa: Elżbieta Kożuchowska, Aleksandra Śliwka

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-235-2 (całość)

ISBN 978-83-7695-239-0 t. 1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Łukasz Ambroziak: Handel wewnątrzgałęziowy państw Grupy Wyszehradzkiej na przykładzie przemysłu motoryzacyjnego	11
Eric Ambukita: Wielkie gospodarki wschodzące – nowi partnerzy gospodarczy krajów Afryki	25
Anna Barwińska-Małajowicz: Inwestycje w kapitał ludzki w kontekście <i>brain waste</i>	37
Daša Belkovicsová: Theoretical models of financing tertiary education and its application on example of Slovakia.....	48
Mateusz Benedyk: Wpływ banków centralnych na inwestycje od czasu wybuchu kryzysu finansowego.....	54
Zbigniew Bentyn: Wpływ rozwiązań informatycznych na zmianę zachowań nabywczych klientów oraz rozwiązań logistycznych przedsiębiorstw handlowych.....	63
Joanna Bogolebska: Zarządzanie rezerwami walutowymi Chin – problemy i wyzwania.....	73
Magdalena Broszkiewicz, Paweł Broszkiewicz: Rola ładu korporacyjnego w przeciwdziałaniu manipulacjom na globalnych rynkach kapitałowych .	84
Ignacy H. Chrzanowski: Economics and politics of foreign direct investment. Is it beneficial for the recipient countries?.....	96
Anna Chrzęściewska: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne Indii.....	110
Małgorzata Czarnas: Rozwój korporacji transnarodowych na przykładzie Amazon.com.....	121
Elżbieta Czarny, Jerzy Menkes, Katarzyna Śledziewska: PKB i handel państw transformacji w czasie kryzysu gospodarczego	130
Katarzyna Czech: Realizacja celów Strategii Europa 2020 – Polska na tle wybranych krajów UE	140
Tomasz Dorożyński: Znaczenie funduszy strukturalnych Unii Europejskiej dla polskich regionów.....	151
Kamila Drelich: Controlling projektów jako narzędzie współpracy wewnętrzkoncernowej.....	162
Agnieszka Dybizbańska: Konkurencyjność państw strefy euro w kontekście kryzysu gospodarczego.....	170
Katarzyna Dymitrow: Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rozwój gospodarczy Indii	180

Po-Kai Fang: Taiwan's strategy of integrating into global and regional economy	190
Bartosz Fortuński: Proekologiczne podejście do energetyki i jej wpływ na handel zagraniczny Unii Europejskiej	200
Joanna Garlińska-Bielawska, Magdalena Opiola: Handel Maquiladora w kontekście obecnego kryzysu gospodarczego	210
Jadwiga Gierczycka: Wpływ kryzysu w strefie euro na sytuację gospodarczą Polski	221
Małgorzata Grącik-Zajaczkowski: Kraje rozwijające się w ramach rundy WTO z Doha	230
Bohdan Jeliński: Rekonfiguracja gospodarki globalnej (dynamika, mechanizmy, struktury)	241
Bogusław Kaczmarek, Katarzyna Święcicka: Potencjał rozwojowy (inwestycyjny) MŚP na terenie województwa łódzkiego	253
Barbara Klimas: Inwestycje w kapitał wiedzy jako wyzwanie dla polityki państwa w globalizującej się gospodarce	260
Szymon Kłopocki: Lokalna i globalna współpraca firm w klastrze	272
Irena Kociszewska, Monika Kamińska: Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w latach 2007-2010	282
Aneta Kosztowniak: Przepływy BIZ i zmiany struktury akumulacji kapitału a wzrost gospodarczy w krajach wschodzących i rozwijających się	295
Anetta Kuna-Marszałek: Rola ekoinnowacji w strategii działania przedsiębiorstw na przykładzie systemów zarządzania środowiskiem	309
Jarosław Kuśpit: Rozwój stosunków gospodarczych z zagranicą krajów byłego ZSRR	320
Andżelika Kuźnar: Dobra niematerialne oparte na wiedzy jako czynnik wzrostu innowacyjności Unii Europejskiej	330

Summaries

Łukasz Ambroziak: Intra-industry trade of the Visegrad Countries: the case of automotive industry	24
Eric Ambukita: Big emerging economies – new economic partners for African countries	36
Anna Barwińska-Małajowicz: Investments in human capital in the context of “brain waste”	46
Daša Belkovicsová: Teoretyczne modele finansowania szkolnictwa wyższego i ich zastosowanie na przykładzie Słowacji	53
Mateusz Benedyk: Influence of central banks policies on investments since the financial crisis	62

Zbigniew Bentyn: The impact of information solutions on the change of customers' behavior and trading companies logistics.....	72
Joanna Bogolebska: Management of foreign reserves in China – problems and challenges.....	83
Magdalena Broszkiewicz, Paweł Broszkiewicz: The role of corporate governance in solving the problem of manipulations on the global capital markets.....	95
Ignacy H. Chrzanowski: Ekonomiczne i polityczne aspekty zagranicznych inwestycji bezpośrednich. Czy są one korzystne dla odbiorców?.....	109
Anna Chrzęściewska: Foreign Direct Investment outflows from India.....	120
Małgorzata Czarnas: Development of transnational corporations on the example of Amazon.com.....	129
Elżbieta Czarny, Jerzy Menkes, Katarzyna Śledziwska: GDP and trade of transformation countries in the time of the economic crisis.....	139
Katarzyna Czech: Implementation of goals of the Europe 2020 strategy – Poland compared to selected EU countries.....	150
Tomasz Dorożyński: The role of EU structural funds for regions in Poland..	161
Kamila Drelich: Controlling of projects as the instrument of intercompany cooperation.....	169
Agnieszka Dybizbańska: Competitiveness of the euro zone countries in the context of economic crisis.....	179
Katarzyna Dymitrow: The influence of direct foreign investments on the economic development of India.....	189
Po-Kai Fang: Tajwan: globalna i regionalna strategia integracji ekonomicznej.....	199
Bartosz Fortuński: Environmental approach to energy and its impact on foreign trade of the European Union.....	209
Joanna Garlińska-Bielawska, Magdalena Opiola: Trade under Maquiladoras in conjunction with the current economic crisis.....	220
Jadwiga Gierczycka: Impact of the crisis in the euro zone on the economic situation of Poland.....	229
Małgorzata Grącik-Zajaczkowski: Developing countries in the WTO Doha round.....	240
Bohdan Jeliński: Global economy reconfiguration.....	252
Bogusław Kaczmarek, Katarzyna Święcicka: An investment potential of SME in the area of Łódź Voivodeship.....	259
Barbara Klimas: Investments in knowledge capital as a challenge for the state policy in the globalizing economy.....	271
Szymon Kłopocki: Local and global firm cooperation in clusters.....	281
Irena Kociszewska, Monika Kamińska: Foreign direct investments in Poland between 2007-2010.....	294

Aneta Kosztowniak: FDI flows and changes of structure of capital accumulation vs. economic growth in the emerging and developing countries.....	308
Anetta Kuna-Marszalek: The role of eco-innovations in business strategy as an example of environmental management systems	318
Jarosław Kuśpit: The development of economic relations with foreign countries of the former USSR	329
Andżelika Kuźnar: Intangibles based on knowledge as a factor of the innovation growth of the European Union	339

Elżbieta Czarny, Jerzy Menkes, Katarzyna Śledziwska

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

PKB I HANDEL PAŃSTW TRANSFORMACJI W CZASIE KRYZYSU GOSPODARCZEGO

Streszczenie: Celem opracowania jest analiza zmian aktywności gospodarczej państw przeprowadzających transformację systemową w czasie kryzysu rozpoczętego w 2008 r. Badamy zmiany ich PKB oraz handlu, porównując je z analogicznymi wielkościami w państwach rozwiniętych i rozwijających się. Pokazujemy, że kraje przechodzące transformację względnie mniej ucierpiały w czasie obecnego kryzysu niż szczególnie nim dotknięte kraje rozwinięte. Równocześnie jeszcze mniej dotknięte kryzysem były państwa rozwijające się. Badanie empiryczne poprzedzamy analizą wpływu różnic między państwami na podziały gospodarek narodowych na grupy. Pozwala nam to zbadać genezę pojęcia „państwa przeprowadzające transformację”.

Słowa kluczowe: aktywność gospodarcza, kryzys gospodarczy, kraje przechodzące transformację.

1. Wstęp

Przedmiotem analizy są zmiany w PKB oraz wymianie handlowej państw przeprowadzających transformację systemową (inaczej państwa transformacji) zachodzące w trakcie światowego kryzysu gospodarczego rozpoczętego w 2008 r.¹ Porównujemy wybrane aspekty funkcjonowania ich gospodarek z analogicznymi aspektami dwóch innych grup państw (rozwijających się i rozwiniętych). Badanie empiryczne poprzedza analiza wpływu różnic między państwami na podziały gospodarek narodowych na grupy.

---

¹ Kryzys gospodarczy rozpoczął się w Stanach Zjednoczonych już w 2007 r., jednak na początku ograniczał się do amerykańskiego rynku finansowego i powiązanych z nim instytucji zagranicznych. Z czasem coraz większe problemy ekonomiczne kluczowych instytucji finansowych USA, brak zaufania klientów i obawa przed niewypłacalnością spowodowały, że kryzys rozprzestrzenił się poza granice Stanów Zjednoczonych. Dopiero jesienią 2008 r. kryzys stał się problemem globalnym i właśnie dlatego ten rok uważamy za początek zapaści gospodarczej.

2. Różnice między państwami a łączenie państw w grupy

Różnice między państwami dotyczą m.in. liczby ludności, powierzchni, lokalizacji, zasobów naturalnych, pozycji polityczno-gospodarczej w świecie i w regionie oraz zamożności. Chociaż różnice należą bardziej do „natury” niż do „kultury”, postrzegane są głównie przez pryzmat tej ostatniej. W społecznie dominującym systemie wartości traktującym jako stan pożądany równość stanowiącą realizację sprawiedliwości wyrównawczej społeczność międzynarodowa nie akceptuje wielu form i skutków zróżnicowania. Podejmuje więc w skali mikro i makro działania służące niwelowaniu zróżnicowania społecznego lub łagodzeniu jego skali. Oprócz wyboru aksjologicznego, o negatywnym nastawieniu do zróżnicowania decyduje również pragmatyczna obawa przed negatywnymi konsekwencjami „nadmiernego” zróżnicowania (m.in. przed wybuchem społecznego niezadowolenia).

Zróżnicowanie państw przyczynia się w stosunkach międzynarodowych do współwystępowania dogmatów równości (formalnej) i usuwania nierówności (jako sprawiedliwe traktuje się bowiem wyrównywanie różnic m.in. przez redystrybucję, zob. [Gilas 1991]) w społeczności międzynarodowej, przy równoczesnym występowaniu najgłębszego w dziejach zróżnicowania państw. Badający rzeczywistość międzynarodową za pomocą innego niż prawnomiędzynarodowe instrumentarium dość zgodnie uznają równość za mit (zob. np. [Glennon 2003]), system międzynarodowy sankcjonuje bowiem niejednorodność kategorii „państwo” (zob. [Bailes 2004, s. 82 i nast.]).

Wiele klasyfikacji państw oparto na normatywnej podstawie porządku prawa międzynarodowego. Tak wyróżniono zarówno „wielkie mocarstwa” (np. w ramach statusu „stałych członków” Rady Bezpieczeństwa ONZ²), jak i „państwa nieprzyjacielskie” (art. 107 Karty NZ), „narody cywilizowane” (art. 38.1.c Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości) oraz „państwa najsłabiej rozwinięte” (nazewnictwo VI Specjalnej Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ). Podziały były instrumentem m.in.: nakładania na mocarstwa „szczególnej odpowiedzialności”, kontroli państw, które wywołały II wojnę światową, oraz uprzywilejowanego traktowania grupy państw najsłabiej rozwiniętych (szerzej zob. [Cassese 2001, s. 403-418; Menkes 1988, s. 172 i nast.]). Stratyfikacje mogą – przez współpracę międzynarodową – albo współprzyczyniać się do zmniejszenia nierówności (przepaści rozwojowej), albo bronić interesu społeczności międzynarodowej (rola mocarstw).

Można również spotkać inny podział kategorii „państwo”. Jego istnieniu towarzyszy przekonanie o postępującej fragmentacji świata (zob. [Pipes 2000, s. 226-243]). Kryterium podziału jest w tym przypadku poziom rozwoju. Państwa dzieli się na trzy grupy: rozwinięte, rozwijające się oraz przeprowadzające transformację.

---

² Skład i liczebność grupy „stałych członków” jest wynikiem ewolucyjnego kompromisu. Początkowo do „wielkiej trójki” (W. Brytania, USA i ZSRR) dołączono Chiny, tworząc „wielką czwórkę”, a następnie dodano do nich Francję.

Ten podział zastąpił klasyfikację (opartą częściowo również na kryterium gospodarczym) państw: gospodarki rynkowej, gospodarki centralnie planowanej i rozwijających się. W obu podziałach w grupie państw rozwijających się umieszczano państwa niezależnie od ich ustroju społeczno-gospodarczo-politycznego. Zabieg ten (o charakterze politycznym, zapoczątkowany na forum UNCTAD i wykorzystujący ideologię oraz instytucje ruchu państw niezaangażowanych) miał pokazać, że istotniejsze od różnic wewnątrz grupy są wspólne przejawy niedorozwoju, jego źródła (dziedzictwo kolonialne), droga rozwoju (tzw. trzecia droga) oraz prawo do pomocy rozwojowej. Chociaż po upadku bloku wschodniego państwa tej grupy częściej decydowały się na ewolucję w kierunku rynku, demokracji i praw człowieka, utrzymuje się ich grupowe postrzeganie i różnice rozwoju. Przeciwno rezygnacji z wyodrębnienia tej grupy przemawiają, przede wszystkim, względy polityczne. Wyróżnienie jest bowiem postrzegane jako przejaw wrażliwości na ich problemy.

W zróżnicowaniu społeczno-gospodarczym dostrzega się zarówno przejaw braku realizacji podstawowego prawa człowieka, jakim jest „wolność od niedostatku”, i zbiorowego „prawa do rozwoju”, jak i zagrożenie pokoju oraz bezpieczeństwa międzynarodowego. Antycypując zagrożenie, społeczność międzynarodowa po każdej z wojen światowych podejmowała zinstytucjonalizowaną współpracę, która miała doprowadzić do zmniejszenia nierówności w skali globalnej i likwidacji jej skrajnych przejawów w postaci głodu i ubóstwa. Działania obejmowały pomoc w postaci zarówno „ryby”, jak i „wędkę”, jednak ich rezultaty nigdy nie były, z punktu widzenia ani dawców, ani biorców, zadowalające.

Źródeł utrzymujących się różnic upatrywano m.in. w przeszłości czy w ustroju społeczno-gospodarczym (zob. [Menkes 1988]). Mimo że wpływ ustroju społeczno-gospodarczego na rozwój jest bezsprzeczny, to nie ma zgody co do zestawienia i wagi elementów wyznaczających ustrój³. Przewyciężeniu niedorozwoju miały służyć zarówno rewolucje socjalistyczne, jak i poszukiwania „trzeciej drogi” rozwoju państw postkolonialnych czy „postzimnowojenna” transformacja systemowa.

Jednak różnice istnieją. Szczególnie istotne w analizowanym kontekście są różnice poziomów rozwoju, stanowiące podstawę podziału państw na rozwinięte i rozwijające się dokonanego przez UNCTAD. Obok tych dwóch grup państw, w latach 90. XX wieku, pojawiła się trzecia grupa – na której koncentrujemy badanie – złożona z państw transformujących gospodarki. O ile dwie pierwsze grupy są dość dobrze określone i (relatywnie) zamknięte, o tyle wydzielenie ostatniej nie jest oparte na ostrych kryteriach, a jej skład ewoluuje.

Wybory z czerwca 1989 r. w Polsce symbolizują początek przemian społeczno-gospodarczych zachodzących w państwach byłego bloku wschodniego. W go-

---

³ Z tego punktu widzenia pouczające jest stwierdzenie, że kapitalizm to nie tylko rynek, ale i jednostka oraz społeczeństwo (etyka); w Rosji rynek bez etyki kapitalizmu okazał się czarnym rynkiem (zob. [Stiglitz 2004, 127 i nast.]).

spodarce realizowano przejście od gospodarki centralnie planowanej⁴ do rynkowej. Składały się nań działania zmieniające reguły funkcjonowania społeczeństwa, państwa i gospodarki. Wyróżnia się wśród nich stabilizację makroekonomiczną oraz odbudowę gospodarki rynkowej polegającą na likwidacji monopoli, tworzeniu instytucji, przekształcaniu własności państwowej w indywidualną i otwieraniu gospodarki [Czarny, Czarny 1991].

Transformację dostrzegły zarówno państwa trzecie, jak i instytucje międzynarodowe widzące w niej zapowiedź różnorodnych możliwości. Państwa zachodniej hemisfery uznały ją za szansę na likwidację zimnowojennych podziałów i zagrożeń oraz uzyskania pokojowej dywidendy. Państwa trzeciego świata poczuły się zagrożone pojawieniem się konkurenta do pomocy rozwojowej i uprzywilejowanego traktowania. Instytucje systemu NZ szukały szans przebudowy porządku światowego, mając świadomość specyficznych potrzeb państw transformacji, a także konieczności wypracowania *modus operandi* między nimi a dotychczasowymi beneficjentami pomocy rozwojowej. Współpraca instytucji systemu NZ z państwami transformacji nigdy jednak nie była nie tylko zinstytucjonalizowana, lecz nawet skoordynowana. System NZ nie wypracował też definicji transformacji. Nie uzgodniono też żadnej listy uczestników tego procesu. Te braki były o tyle oczywiste, że skład grupy podlegał zmianom. Przyczynami były m.in. różne losy transformacji w poszczególnych krajach. Jedne państwa dokonały przejścia do gospodarki rynkowej i systemu demokratycznego, co symbolizowała i zwieńczała ich akcesja do UE, w innych zaś proces przerywano lub porzucano. Realizowano różne programy i strategie transformacji.

UNCTAD względnie wcześniej dostrzegł specyficzne problemy krajów transformacji oraz pochodne im wyzwania dla gospodarki światowej (zob. UNCTAD/ITCD/TSB/3) i podjął działania, które miały wspomóc transformację (zob. m.in. *Mi-drland Declaration and a Partnership for Growth and Development* – zob. UNCTAD TD/377). Specyfikę sytuacji tych państw zauważył również MFW, który w latach 1993-1995 udzielał im pomocy w ramach *systemic transformation facility* (STF).

Tworzenie list państw transformacji miało charakter reaktywny – odzwierciedlało decyzje lokalnych rządów o przechodzeniu do gospodarki rynkowej realizowa-

---

⁴ Termin „gospodarka centralnie planowana” był używany na zachodzie, jak się wydaje, jako wyraz, poszukiwania możliwości opisu praktyki językiem ekonomii i stanowił antytezę gospodarki rynkowej. Szerzej zob. MFW: „By definition, central planning implied massive direct government involvement in economic decision making. The absence of market-generated signals about the relative scarcities of outputs and inputs led to highly distorted relative prices and output structures, while ideological suppression of the profit motive reduced innovation, entailing a growing technology gap between the centrally planned and the advanced market economies.” (zob. *World Economic Outlook Focus on Transition Economies. October 2000. Transition: Experience and Policy Issues*. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2000/02/pdf/chapter3.pdf>; data wejścia 16.01.2012). Na wschodzie posługiwano się terminem „gospodarka socjalistyczna”, co było bardziej racjonalne, gdyż gospodarka tych państw nie opierała się na funkcjonowaniu rzeczywistego planu. W nazwie systemu gospodarczego odwoływano się do „socjalizmu” jako obietnicy społecznej równości oraz opisu gospodarki pojęciami pozaekonomicznymi.

ne przy wsparciu Zachodu i we współpracy z instytucjami uniwersalnymi (systemu NZ) i regionalnymi. Brak było nie tylko jednolitej klasyfikacji tej grupy państw, lecz także jej spójnej charakterystyki. Nie było na przykład wiadomo, na ile głębokie muszą być reformy gospodarcze, polityczne i społeczne, by uznać je za wystarczające do zaliczenia do grupy. Dlatego też nawet cała grupa była różnie nazywana przez UNCTAD, przy wyznaczaniu zaś jej składu odwoływano się raczej do geopolityki niż do innych cech jej członków (kraje EŚiW oraz kraje WNP; kraje Europy Środkowej, Wschodniej i Południowej oraz kraje WNP; transformujące się kraje EŚiW i kraje WNP). I tak w latach 1990-2003 do grupy państw transformacji należały: UE-10 bez Cypru i Malty oraz Albania, Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Bułgaria, Gruzja, Kazachstan, Kirgistan, Mołdawia, Rosja, Rumunia, Tadżykistan, Turkmenistan, Ukraina i Uzbekistan; w 2004 już do niej nie zaliczano 8 państw postsocjalistycznych, które w 2004 r. weszły do UE, zaś w 2007 r. – również po akcesji do UE – poza grupą znalazły się Bułgaria i Rumunia.

Rezultaty transformacji są różnie oceniane. Te oceny dzielą zarówno społeczeństwa, jak i specjalistów. Jednak widać wyraźnie, że zbliżony (co do punktu wyjścia i horyzontu) proces, w jakim uczestniczyły podobne pod względem początkowego ustroju państwa, przyniósł skrajnie różne rezultaty. Nie pozbawia to zasadności badania tych państw w ujęciu grupowym obok państw rozwiniętych i rozwijających się.

3. PKB i handel państw przechodzących transformację w czasie kryzysu gospodarczego

W tej części opracowania badamy wpływ kryzysu na handel prowadzony przez państwa przeprowadzające transformację. Analizujemy zmiany w ich PKB oraz handlu, porównując je ze zmianami podobnej aktywności innych grup państw różniących się poziomem rozwoju gospodarczego, czyli państw rozwijających się i rozwiniętych. Badamy wielkości realnego PKB (w stałych cenach i kursach walutowych z 2005 r.) poszczególnych grup państw oraz ich udziały w PKB świata. Analizujemy wielkości realne PKB, żeby uchwycić rzeczywisty wpływ kryzysu na sytuację gospodarczą poszczególnych społeczeństw. Handel badamy z kolei w wielkościach nominalnych. Robimy tak ze względu na dostępność danych, które są podawane wyłącznie w wielkościach bieżących. Do zamiany ich na wielkości realne zniechęcają nas trudności ze znalezieniem odpowiedniego deflatora (uzasadnienie wyboru i dostępności danych).

Ponieważ koncentrujemy uwagę na zmianach spowodowanych kryzysem gospodarczym, ograniczamy ramy czasowe analizy do lat 2000-2010 i badamy szczegółowo wyłącznie roczne zmiany zachodzące w latach 2009-2010. Wszystkie informacje statystyczne pochodzą z bazy danych UNCTAD (zob. <http://unctadstat.unctad.org>, data wejścia 15.11.2011 r.).

W 2000 r. udział państw przeprowadzających transformację systemową w realnym PKB świata wynosił 2% (analogiczny udział państw rozwijających się był równy 21%, rozwiniętych zaś 77%). W 2010 r. te udziały uległy zmianie na korzyść

obu grup skupiających państwa względnie słabiej rozwinięte. I tak udział państw transformacji zwiększył się o 0,6 punktu procentowego (p.p.) i wyniósł 2,6%. Z kolei udział państw rozwijających się, po wzroście o 7,4 p.p., był równy 28,4%, natomiast państwa rozwinięte zanotowały spadek udziału o 8 p.p. – do poziomu 69%. To oznacza, że w latach 2000-2010 zarówno państwa przeprowadzające transformację, jak i – w jeszcze większym stopniu – państwa rozwijające się, czyli obie względnie ubogie grupy państw, zwiększyły udziały w światowym PKB kosztem bogatych państw rozwiniętych.

Przed kryzysem gospodarczym największe wahania (szczególnie silne w – nieobjętych badaniem – ostatnich latach XX wieku, choć obecne również w I dekadzie XXI wieku) notowały kraje przeprowadzające transformację systemową. Względnie najstabilniejszy poziom realnego PKB w porównaniu z pozostałymi grupami państw utrzymywały wówczas kraje rozwinięte (zob. UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org>, data wejścia 15.11.2011 r.). Trudno się dziwić niestabilności PKB państw transformacji, gdyż zachodziły tam gwałtowne zmiany gospodarcze, polityczne i społeczne.

Kryzys gospodarczy rozpoczęty w 2008 r. z różną siłą uderzył w różne państwa i regiony świata. W 2009 r., który był rokiem najgłębszego spadku w czasie kryzysu z końca I dekady XXI wieku, nastąpił spadek realnego PKB państw przeprowadzających transformację o 0,1 bln USD, czyli o 6,6% w porównaniu z poziomem z 2008 r. Był to największy względny spadek wśród badanych grup, bowiem chociaż realny PKB państw rozwiniętych spadł aż o 1,2 bln USD, stanowiło to zmianę względną równą –3,5%. Kraje rozwijające się były wówczas jedyną grupą, której realny PKB wzrósł. Zanotowały wzrost o 2,5%, co oznaczało zaledwie spowolnienie ich wzrostu (jednak ich dobre wyniki były w wielkim stopniu spowodowane ekspansją gospodarczą Chin, nie zaś równomiernie rozłożonym wzrostem wszystkich państw z tej grupy).

Tabela 1. Realny PKB w latach 2000-2010 (stałe ceny i kursy walutowe z 2005 r.) grup państw różniących się poziomem rozwoju gospodarczego, wartości i zmiany wartości w bln USD, stopy zmian w %

Kraje	Wartość i zmiany				Stopy zmian		
	2010	2009/2008	2010/2009	2010/2000	2009/2008	2010/2009	2010/2000
Rozwijające się	14,5	0,3	1,0	6,2	2,5	7,4	75,0
Transformacji	1,3	-0,1	0,1	0,5	-6,6	4,1	64,0
Rozwinięte	35,4	-1,2	0,9	4,8	-3,5	2,6	15,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org>, data wejścia 15.11.2011 r.

W 2010 r. światowy PKB wzrósł. Przyczynił się do tego wzrost o 0,1 bln (4,1 %) w krajach transformacji, o 0,9 bln, czyli 2,6%, w krajach rozwiniętych i o 1 bln (7,4 %) w krajach rozwijających się. A zatem ponownie obie biedniejsze grupy

państw zanotowały znacznie szybszy wzrost niż bogate kraje rozwinięte (wzrost zanotowany przez kraje rozwijające się był większy także w wielkościach bezwzględnych, procentowo zaś przewyższał zmianę zanotowaną przez kraje rozwinięte blisko trzykrotnie).

W sumie w latach 2000-2010 największy był przyrost realnego PKB krajów rozwijających się (6,2 bln USD, czyli 75%). W analogicznym okresie realny PKB krajów rozwiniętych zwiększył się o 4,8 bln USD (czyli o ok. 16%), krajów transformacji zaś o 0,5 bln USD (64%). Takie zmiany PKB głównych grup państw świadczą o zmniejszaniu się różnic dochodowych między państwami bogatymi i biednymi. Jednak o ile kraje rozwijające się w każdym roku badania notowały wzrost realnego PKB, o tyle PKB krajów transformacji zanotował w 2009 r. silny spadek.

Handel państw przechodzących transformację stanowi niewielki odsetek handlu światowego. W 2010 r. było to zaledwie 3,6%. Jednak ich udział w globalnej wymianie towarowej był wówczas o 1 p.p. większy niż w światowym PKB. Odpowiedni udział krajów rozwijających się był wtedy równy 40,3% (aż o 11,9 p.p. przewyższał ich udział w realnym PKB świata), zaś udział państw rozwiniętych wynosił 56,1%, czyli o 12,9 p.p. mniej niż udział w globalnym PKB. W okresie badania udziały w światowym handlu obu względnie biedniejszych grup wzrosły dość silnie, bowiem w 2000 r. udział krajów przeprowadzających transformację był równy tylko 2%, krajów rozwijających się 30,3% (rozwiniętych 67,7%). Od 2000 r. udział państw przechodzących transformację stale rósł do 2009 r., kiedy zanotował jednoroczny spadek. O handlu światowym w znacznej mierze decydują jednak nadal kraje rozwinięte, których handel stanowił w 2010 r. 55,9% światowej wymiany towarowej (zob. tab. 3).

W 2009 r. spadek światowych obrotów handlowych był znacznie większy od spadku światowego PKB (zob. <http://unctadstat.unctad.org>, data wejścia 15.11.2011). Większe spadki handlu niż realnego PKB (zarówno w wielkościach absolutnych, jak i w wielkościach względnych) zanotowały wszystkie trzy badane grupy państw (por. dane zawarte w tab. 1 i 2). Największe spadki zanotowały wówczas kraje transformacji, których wartość handlu spadła o 34%. Najmniejszy był spadek wartości handlu krajów rozwijających się (-20%). W przypadku krajów rozwiniętych spadek wyniósł -24% (zob. tab. 2). Najbardziej spadła wartość obrotów handlowych państw rozwiniętych (-4,6 bln USD). Wymiana towarowa krajów rozwijających się zmniejszyła się o 2,4 bln USD, krajów transformacji zaś o 0,5 bln. Najmniejszy spadek wartości handlu zanotowany przez państwa transformacji stanowił jednak, jak wspominaliśmy, największy spadek względny (procentowy). A zatem kryzys gospodarczy przyniósł silny spadek wartości handlu także państw rozwijających się, które nie zanotowały spadku realnego PKB, lecz tylko spowolnienie jego wzrostu. Także to może pośrednio świadczyć o głębszym spadku handlu niż PKB w czasie kryzysu.

W 2010 r. obroty handlowe wszystkich wymienionych grup ponownie wzrosły. Ten wzrost w krajach transformacji wyniósł zaledwie 0,2 bln USD, a zatem pokrył zaledwie 40% wcześniejszego spadku. W przypadku państw rozwiniętych wzrost

wyniósł 2,4 bln USD, czyli mniej niż przyrost wymiany towarowej państw rozwijających się, które zanotowały wzrost równy 2,7 bln USD (i mniej niż 50% straty sprzed roku). Jedynie kraje rozwijające się z nawiązką zrekompensowały spadek obrotów zanotowany w 2009 r.

Tabela 2. Wartość wymiany towarowej państw różniących się poziomem rozwoju gospodarczego w 2010 r. i jej zmiany w latach 2008-2010 w bln USD oraz stopy zmian w %

Kraje	Wartość i jej zmiany				Stopy zmian		
	2010	2009/08	2010/09	2010/00	2009/08	2010/09	2010/00
Rozwijające się	12,3	-2,4	2,7	8,4	-20	28	210
Transformacji	1,1	-0,5	0,2	0,8	-34	25	328
Rozwinięte	17,1	-4,6	2,4	8,2	-24	17	92

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org>, data wejścia 15.11.2011.

Tabela 3. Udziały grup państw różniących się poziomem rozwoju gospodarczego w handlu światowym w latach 2000-2010 w % oraz zmiany udziałów w p.p.

	2010	2009/2008	2010/2009	2010/2000
Kraje rozwijające się	40,4%	1,3	2,1	10,1
Kraje transformacji	3,6%	-0,6	0,1	1,6
Kraje rozwinięte	55,9%	-0,7	-2,2	-11,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org>, data wejścia 15.11.2011 r.

W latach 2000-2010 pozycja państw przeprowadzających transformację w handlu światowym poprawiła się. Nastąpił wzrost ich udziału w globalnym handlu o 1,6 p.p. Analiza rocznych stóp wzrostu obrotów handlowych pokazuje, że tylko w 2010 r. bezwzględna wartość stopy zmian handlu krajów transformacji była mniejsza niż odpowiednie stopy zmian w pozostałych grupach państw. Ta grupa państw zanotowała zarówno najsilniejszy spadek w 2009 r. (-34 %), jak i największy wzrost w latach 2000-2010 (328 %). A zatem zanotowała znaczną niestabilność nie tylko PKB, lecz również obrotów handlowych.

4. Podsumowanie

Zarówno w czasie kryzysu gospodarczego, jak i przed nim państwa przeprowadzające transformację cechuje duża niestabilność zarówno PKB, jak i wartości handlu. W czasie kryzysu najbardziej ucierpiały jednak kraje rozwinięte, które straciły część dotychczasowej przewagi nad pozostałymi grupami zarówno w światowej produkcji, jak i w handlu. Jednak osłabianie pozycji gospodarczej państw rozwiniętych nie

było wyłącznie skutkiem kryzysu, gdyż następowało jeszcze przed nim. Już wcześniej widoczne były bowiem ich coraz niższe stopy wzrostu kontrastujące z ekspansją państw rozwijających się oraz państw transformacji.

Kraje transformacji, choć zwiększyły udziały zarówno w światowym PKB, jak i w handlu, pozostają grupą o najbardziej niestabilnych gospodarkach. Efektem są silne wzrosty przeplatane spadkami, co nie sprzyja rozwijaniu długofalowej działalności gospodarczej. To może być cena za trwające w nich od lat przemiany gospodarcze.

Państwa rozwijające się, a także, choć w znacznie mniejszym stopniu, kraje transformacji coraz intensywniej uczestniczą w światowym handlu, wypierając z międzynarodowych rynków państwa uprzemysłowione. Tym zmianom sprzyja liberalizacja (niedyskryminacyjna i dyskryminacyjna, dwu- i wielostronna) oraz umiędzynarodowienie produkcji i jej przenoszenie do państw o niższym stopniu rozwoju niż te, w których wcześniej była lokalizowana. Obecny kryzys pogłębił ten trend, bowiem – z jednej strony – najsilniej dotknął państwa najbardziej uwikłane w transakcje na międzynarodowych rynkach finansowych oraz w inne formy międzynarodowej współpracy gospodarczej, czyli państwa rozwinięte, z drugiej zaś – zmusił nawet najbogatszych do oszczędności i poszukiwania tańszych niż wcześniej źródeł dostaw.

Literatura

- Bailes A.J.K., *Comments on Questions Raised in Connection with a New Political Act for the United Nations in the 21st Century*, [w:] *New Political Act for the United Nations*, A.D. Rotfeld (red.), Diplomatic Academy of the Ministry of Foreign Affairs, Warsaw 2004.
- Cassese A., *International Law*, Oxford University Press, Oxford 2001.
- Czarny E., Czarny B., *Od planu do rynku. Doświadczenia polskie*, Wyd. Fundacja im. Friedricha Eberta, Warszawa 1991.
- Czarny E., Czarny B., *Od planu do rynku. Doświadczenia polskie 1990-1991*, Fundacja im. Friedricha Eberta, Warszawa 1992.
- Gilas J., *Sprawiedliwość międzynarodowa gospodarcza*, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 1991.
- Glennon M.J., *Why the security council failed*, "Foreign Affairs", May-June 2003, vol. 82, no. 3, www.foreignaffairs.org/20030501faessay11217/michael-j-glennon/why-the-security-council-failed.html.
- Menkes J., *Nowy międzynarodowy ład ekonomiczny. Studium prawnomiędzynarodowe*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1988.
- Pipes R., *Własność a wolność*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA S.A., Warszawa 2000.
- Stiglitz J.E., *Globalizacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

Dokumenty

- UNCTAD/ITCD/TSB/3.
UNCTAD TD/377.

GDP AND TRADE OF TRANSFORMATION COUNTRIES IN THE TIME OF THE ECONOMIC CRISIS

Summary: The paper objective is to analyse economic activity of transition countries during the economic downturn which commenced in 2008. GDP and trade alterations are analysed and compared with similar values achieved by the developing and developed countries. The empirical analysis proves that transition countries suffered relatively less in the current collapse than the most developed states. At the same time developing countries suffered even less. The empirical analysis is proceeded with comments on the impact of states' differences on their economies grouping.

Keywords: economic activity, economic crisis, transition countries.